

Grensverkeer maart 2006

Kroniek maart 2006

Waarom moet ik de laatste tijd steeds aan Toynbee en Huntington? Het zal wel wat te maken hebben met de ontwikkelingen die zich in cultureel opzicht aan het voltrekken zijn in Europa. Toynbee is de cultuurfilosoof die ons iets geleerd heeft over het opgaan, blinken en verzinken van culturen. Klaarblijkelijk hebben ook culturen iets van een levenscyclus. Dat is op zich niets vreemds want zo zit onze werkelijkheid in elkaar. Wij worden ook geboren en gaan tenslotte weer dood. Waarom zou dat met culturen niet zo zijn? Huntington heeft ons geleerd dat landsgrenzen helemaal niet belangrijk zijn. Dat zijn stippellijntjes op de kaart waarover regeringen soms ruzie maken. Soms brengt het een leger op de been, maar het is uiteindelijk niet écht interessant. Waar het wel om gaat is de ‘clash of civilisations’. Dat bepaalt de wereldgeschiedenis. Dat werkt eeuwenlang door en wordt soms vergeten tot het zich op een ongedachte en onverwachte manier ineens weer manifesteert, alle landsgrenzen en naties ten spijt (zie het voormalig Joegoslavië). Laatst zat ik in de auto tijdens een lange rit. Meestal draai ik dan het dubbelconcert van Bach en elk heel of half uur schakel ik in op de BBC worldservice. Dat is mijn favoriete programma op AM 648 want ze weten daar altijd alles veel eerder dan in ons eigen landje. Tussen de updates van het nieuws door zijn er leerzame programma’s. Reklame is volstrekt taboe en muziek is er alleen als het educatief is. Kortom: Top! Er was op weg naar Rotterdam een cultuurfilosoof aan het woord. “Meneer” zei hij tegen de verslaggever “Europa is een stervend continent.” “Dat kunt u toch niet menen” was het antwoord. Daarop volgde een uiteenzetting over het avondland waar ik nog steeds aan terugdenk. Over Parijs waar de jeugd tot 25 jaar voor meer dan vijftig procent allochtoon is en niet geassimileerd en Europa vijandig gezind. Er volgde nog heel veel meer en de conclusie was wederom: “Europa is een stervend continent.” Een paar dagen later haalde Geert Wilders het nieuws met zijn uitspraken over artikel 1 van de grondwet. Europa is gebouwd op de Grieks-humanistische traditie en op het Joods Christelijke erfgoed. Dat moet constitutioneel worden vastgelegd. De vrijheid van meningsuiting mag daar niet mee in tegenspraak zijn, want anders wordt artikel 1 van de grondwet een “porte d’entrée” voor wezensvreemde invloeden die er tenslotte toe leiden dat onze cultuur zal ondergaan of vervluchtigen. En dat kun je toch niet willen… Tja, dacht ik… wat zouden Toynbee of Huntington daarover gezegd of geschreven hebben?! Zojuist (voor het schrijven van deze kroniek) reed ik naar huis. We hadden een geslaagde wijkavond in de kerk gehad met Gerke Gerkema over “ziekenzalving en de dienst der genezing”. De autoradio stond nog op AM 648. Een vrouwenstem betoogde dat het voor jonge en energieke vrouwen nu hét moment is om in een Indiase onderneming te stappen: “Daar ligt toekomst en kans op carrière en geldelijk gewin.” Europa komt aan de achterkant van de wereld te liggen. India en China hebben de toekomst. Zulke waarheden werden enkele jaren geleden alleen nog maar door enkele profetische geesten gedebiteerd. Nu is het gemeengoed. We weten het allemaal. Over enkele tientallen jaren (als we het nog meemaken) is niet van belang wat er trans-atlantisch gebeurt. Dan telt alleen nog wat trans-pacific is. Er zal een tijd komen waarin de Europese cultuur wordt bijgezet in de analen van de wereldgeschiedenis. Wie dan de lexica opslaat (pardon… het internet raadpleegt) komt wellicht nog de naam van Hegel tegen: “Groot filosoof uit het Europese tijdvak vooral bekend om zijn drieslag these, antithese en synthese.” Wie dan zoekt naar Tillich, zoekt tevergeefs. De zoekmachine (natuurlijk al lang niet meer Google) zal vragen: “zocht u misschien naar “(Ivan) Illich”? Maar toch was het juist die Tillich die sprak over het machtscentrum van elk organisme, elke staat, elke cultuur… het disciplinerend midden waaraan alle uitingen daarvan participeren en ‘Seinsm’chtigheit’ ontnemen… Tillich zou vandaag de dag zonder meer gesteld hebben dat de Europese cultuur haar disciplinerend midden begint te verliezen. Dat is natuurlijk ook wat Wilders bedoelt en wat hij niet wil. Hij mag dat alleen niet zeggen (behalve in Elsevier) want hij is geen filosoof maar een politicus. En filosofen mogen nu eenmaal meer zeggen dan politici. Wat ik er als theoloog van vind? Tja… een beetje wennen. Er worden in mijn wijkgedeelte momenteel twee moskeeën gebouwd. Als we de clash of civilisations zonder kleerscheuren te boven willen komen, zijn er maar twee antwoorden mogelijk… assimilatie of de synthese in een hogere eenheid (niet voor niets is Hegel een groot filosoof uit het Europese tijdvak). Van de absoluteheid van het christelijk geloof zoals die in de negentiende eeuw door sommigen geleerd werd, kan in ieder geval geen sprake meer zijn. Ooit ontstond het Christendom uit een synthese tussen Grieks en Joods denken (lees Harnack). Wat er uit de synthese (assimilatie mag je eigenlijk niet van iemand vragen…) tussen Islam en Christendom geboren zal worden is mij nog een raadsel. Toynbee had het ons eventueel voor kunnen rekenen… Rancuneuze opmerkingen? Nou nee… Het is zoals ik al zei: een beetje wennen!

Na deze ontboezemingen… iets over de komende studiemiddag in Utrecht. Daar gaat het over andere zaken. Interessante kost… over procesfilosofie, de kentheorie van Griffin, over niet-zintuiglijke waarneming die er wel degelijk is, die door de wetenschap niet gezien wordt en die een legitimatie inhoudt van de religie. Ik heb eerlijk gezegd

nooit zoveel studie gemaakt van het procesdenken. Het is allemaal een beetje nieuw voor mij. Maar de teksten (die ons digitaal aangeleverd zijn) spreken op een verrassend nieuwe manier over wetenschap en religie en over een Godsconcept dat in ieder geval niet theïstisch is. Wellicht is die synthese tussen Islam en Christendom (theïstische godsdiensten) helemaal niet nodig en heb ik voor niets moeilijk zitten doen… Wie zal het zeggen. Graag tot ziens in Utrecht. 7 april, zelfde plaats, zelfde tijd.